

Eesti keel Varssavis

Lea Jürgenstein

eesti keele ja kultuuri lektor Varssavi ülikoolis
alates 2021. aastast

Eestit lahutab Poolast umbes tuhat kilomeetrit. See tähendab pooleteist-tunnist lennureisi või umbes 12-tunnist autosõitu. Paljudele eestlastele ei ole Poola ammu enam riik, millest sõidetakse läbi ahvatlevamate sihtkohtade suunas. Poolat tasub avastada, ütlevad eestlased, kes naudivad suurepäraselt toitu, imelist loodust ja kultuurielamusi pakkuvaid linnu.

Sama võib öelda Eesti kohta Poolas – ehkki Varssavis elab umbes neli korda rohkem inimesi kui terves Eestis kokku, teatakse Eestit mõnevõrra või lausa päris hästi. Paljudel tudengitel on ka oma Eesti-kogemus: on käidud kooliajal Eestis õppereisil, sõpradega nädalalõppu veetmas või perega huvireisil. Poolast Eestisse reisimine enne koroonapuhkemist oli aktiivne ja näib, et huvi on taastunud, sest viimasel aastal on Varssavi ja Tallinna suunal lendavad lennukid reisijaid täis.

Pika ajalooga kontaktid

Kahe maa – Eesti ja Poola – kontaktide alguseks võiks lugeda 16. sajandit, mil sidemed olid ennekõike poliitilised. Siin on oma roll Tartu linnal: 1583. aastal, Poola kuningavõimu aastail, rajati Tartusse jesuiitide gümnaasium ja hiljem kolleegium, mis asus praeguse Jakobi tänava kandis. Ajaloolaste sõnusti õppisid toonased katoliku kiriku misjonärid ka maakeelt. Ka Tartu linna valgepunane lipp on meenutus noist aegadest. Kui mu poola tudengid ülemöödunud aastavahetusel Tartus käisid, oli nende imestus suur, kui nägid kesklinna hoonetel Tartu vapiga Poola lippu lehvimas.

Varssavi ülikoolist, mis asutati 1861. aastal, on võrsunud silmatorkavalt palju tuntud teadlasi, ka Nobeli preemia laureaate. Praegu õpib siin üle 60 000 üliõpilase ja akadeemilise töötajaskonna hulk on märkimisväärt – enam kui 6000. Paljude Varssavi ülikoolis pakutavate erialade

hulgas on ka ungari ja soome keele eriala, mille üheks kohustuslikuks osaks on eesti keele kursus.

Eesti keele õppimise ja õpetamise alguseks Poolas loetakse läinud sajandi kolmekümnendaid aastaid. Pärast Poola presidendi Ignacy Mościcki visiiti Eestisse 1930. aastal ja selle raames ka Tartu ülikooli külastamist otsustati vastastikku kultuurisuhteid edendada. Tartu ülikooli slavistika lektor Villem Ernits saabus Varssavisse 1932. aastal, et tutvuda ülikooliga ja uurida eesti keele õpetamise võimalusi. Algas oli tagasihoidlik, vaid kord nädalas toimus kahetunnine kursus. Sellises mahus õpetati Varssavi ülikoolis tookord kõiki teisigi võõrkeeli. Huvi kasvas ja peagi alustas Villem Ernits, kes oli 1933. aastal naasnud lühikeseks ajaks Tartusse teaduskraadi taotlema, kursustega algajatele ja edasijõudnutele. Täiemahuline kursus oli kaheaastane ja kasvas ka tundide maht – nüüd juba neli tundi nädalas. Ka huviliste hulk kasvas – kui alguses oli osalejaid üheksa, siis hiljem juba 15, kusjuures osaleda said ka teiste Varssavi kõrgkoolide tudengid.

Villem Ernits sai tegutseda Varssavis kuni 1939. aastani. Tema seitsmesse Poola-aastasse mahub soome-eesti raamatukogu asutamine ja ajakirja *Przełęcz Polsko-Fińsko-Estoński* algatamine, millest teise maailmasõja eelõhtuks oli jõudnud ilmuda kaheksa numbrit.

Filmid ja reisirid

Selle sajandi algusaastail alustati Varssavis taas eesti keele õpetamist. Esialgu, aastail 2003—2010 õpetati eesti keelt Varssavi ülikooli ida keelte õppetoolis kõrvuti näiteks araabia, rumeenia ja paljude teiste keeltega. Alates 2007. aastast saavad eesti keelt õppida hungaroloogia osakonna tudengid. 2007. aastal valiti Varssavi ülikooli esimeseks eesti keele lektoriks Leila Kubiny. Samas ametis on olnud ka Svetlana Kass ja Rene Virks. Nädalatundide arv pole muutunud – nagu Villem Ernitsa ajal, nii õpitakse eesti keelt nüüdki kaks korda nädalas, kokku neli tundi.

Hungaroloogia osakonnas õpitakse peerialana ungari ja soome keelt. Ungari erialale võetakse õppureid vastu igal aastal, soome keele erialale üle aasta. Eesti keel on kohustuslik aine – teine soome-ugri keel. Vastavalt oma peerialale saavad ungari eriala tudengid valida soome ja eesti keele vahel, soome eriala tudengid ungari ja eesti keele vahel. Tavapäraselt on keelerühmas 4–10 tudengit. Kursuse alguses esitatud küsimusele „Miks

Küalislektor Ants Johanson märtsis 2023 Varssavi ülikooli eesti keele õppijate rühmale esinemas. (Foto: Lea Jürgenstein)

valisite eesti keele?“ antakse mõnikord üllatavad ja lõbusad vastused. Netflixil on ilmselgelt oma roll – Eesti filme tuntakse. Ka Poola kinolevi ja televisioon on näidanud Eesti mängufilme, näiteks „Novembrit“, „Sügisballi“, „Mandariini“ ja teisi. Filmid on neid noori kõnetanud. Omamoodi veider, jõuline ja müstiline Eesti kino äratab huvi ja toob kultuurihuvilised Poola noored ka keeletundidesse. Ehkki koroonapiirangud pidurdasid paar viimast aastat rännuhimu, lubustas mind tudengite keelehuvi põhjendamine reisisooviga: Eesti on lähemal kui Soome, tahame reisida! Ja Eestisse reisida on paljud tõepoolest saanud – nii omal käel uudishimust, kui lennufirmal on sooduspiletid, või siis seotakse reisisoovid keele õppimisega Tallinna ülikooli ja Tartu ülikooli suvekursustel.

Eesti keel – nagu kõik see ugrimugri

Praegu on eesti keele kursus Varssavis jaotatud neljale semestrile, algkursusele tulevad 3. aasta tudengid. Seega on neil juba soome-ugri keelte struktuurist ja omapärast olemas üsna hea ettekujutus. Näiteks ei tule üllatusena, et meie keeltes puudub grammatiline sugu, sõnarõhk on valdavalt esimesel silbil ning tegusõnadest ei saa moodustada tuleviku vormi.

Soome keele eriala tudengid leiavad kiiresti paralleele soome keelega, mis võib osutada mõnikord ka liiga häirivaks. Näiteks tuleb meeles pidada neid tavapäraseid eesti-soome segadusekülvajaid ee *kass* ja sm *kassi*, ee *ruum* ja sm *ruumis*, ee *vaikne* ja sm *vaikea*.¹ Seevastu sarnaste ja sama tähendusega sõnade tundmisest on kõvasti abi ning keeleõppimine läheb seetõttu sujuvalt ja kiiresti. Ka käänete moodustamine, täpsemalt käändelõppude kasutamine indoeuroopa keeltele omaste eessõnade asemel pole eesti keelt õppima asudes enam midagi uudset, liiati on käänendeid ungari keeles isegi rohkem kui eesti keeles. Soome keele oskajal on üsna lihtne eesti sõnade tähendusi mõista, ungari keele õppijad aga vajavad keeleajaloolaseid teadmisi, et mõista näiteks arvsõnade *két* ja *négy* sarnasust eesti sõnadega *kaks* ja *neli*. Kõrvutades poola ja eesti sõnu, võib keeletunnis ka nalja saada. Näiteks ee *diivan* ja pl *dywan*² ei tähenda sugugi sama, nagu võiks rahvusvaheliselt tuntud sõnade tähendusi teades arvata.

Eesti keele grammatika pole sugugi lihtne, segadust ja lausa meelehärmigi valmistavad meie rohked erandid ja astmevaheldus, mis nõuavad erilist keskendumist. Eesti rikkalik tagasõnade galerii tekitab küsimusi ja paneb sügavalt ohkama neid, kes uskusid end olevat juba läbi murdnud astmevahelduse keerukast müsteeriumist. Siinkohal tuleb õpetajal asuda lohutama – keelevigu ei mõõdeta, vaid kaalutakse.

Kaheaastase eesti keele kursuse lõpuks on bakalaureuseastme tudengid jõudnud selle õppetaseme lõpusirgele, kirjutatakse lõputöid ja tehakse tulevikuplaane. Teise aasta lõpuks on eesti keele oskus jõudnud enamasti B1-tasemele.

Sõna- ja keelemängud, mis toovad klassiruumi lõbusat elevust, kannustavad õppijate huvi ning võivad viia edasise akadeemilisema käsitluse juurde. Nii on mitmed tudengid valinud bakalaureuse- või magistritöö teemaks mõne huvitava sõna, väljendi või keeleaspekti võrdleva uurimise soome, eesti ja ungari keeles.

Õpime keelt ja kultuuri

Eesti keele lektor välismaal on ka kultuurisaadik. Nii tuleb keelekursuse sees ja kõrval tutvustada oma maad ja kultuuri. Lisaks keelekursusele on Varssavi ülikoolis nii sügis- kui ka kevadesemestril võimalik kuulata

¹ sm *kissa* 'kass'; sm *ruumis* 'keha, laip'; sm *vaikea* 'raske'

² pl *dywan* 'vaip'

inglisekeelseid loenguid Eesti kultuurist, ühiskonnast ja ajaloost. See on tudengitele vabaaine, ent magistritaseme tudengitel on kohustus valida kraadiõppe jooksul teatav hulk võõrkeelseid aineid.

Eesti kultuuriloo loengud on osutunud populaarseteks juba aastaid, mullu kevadsemestril pidid mõned huvilised jääma ootele, sest auditooriumis ei olnud piisavalt istekohti. Nendes loengutes on tudengeid väga erinevatelt erialadelt – lisaks meie oma hungaroloogia osakonna kraadiõppuritele on kuulajate seas huvilisi õigusteaduskonnast, majandusteaduskonnast, IT-teaduskonnast, rahvusvaheliste suhete osakonnast ja mujalt. Igal semestril satub sellele kord nädalas toimuvale loengukursusele ka Varssavi ülikoolis õppivaid välistudengeid – eelmisel aastal näiteks Jaapanist, Türgist, Gruusiast ja Ukrainast. Need kohtumised on rikastavad nii õppejõule kui loodetavasti ka tudengitele. Tegu pole üksnes loengutega, vaid ka üliõpilased saavad pidada lühikese esitluse näiteks mõnest tuntud eestlasest (väga populaarseks on osutunud Eesti sportlased, president Lennart Meri ja helilooja Arvo Pärt), Eesti edenemisest IT-valdkonnas, Eesti ja Poola sidemetest, toidust, lähiajaloost ja rahvuslikust sümboolikast. Esitluste järel tekib mõnikord põnev vestlusring, mis inspireerib valima uusi teemasid Eestist rääkimiseks.

Keele- ja kultuurikursuste õpetaja eesmärk on ikka ja alati see, et õpilased hakkaksid õpitud keelt kasutama, õpiksid edasi ja leiaksid selles enda jaoks uusi väljakutseid. Seoses eesti keele õppega siin Varssavis on tekkinud uusi arutelusid, näiteks kas õpetada eraldi kursusena kirjandust ja kas pakkuda huvilistele ka kesktaseme jätkukursust, korraldada filmi-õhtuid jm. Piirdudes hetkel vaid keelekursuste ja kultuuriloengutega, on siiski tehtud oluline samm meie maa tutvustamiseks.

OK